

Protiklady indické přírody

Na indickém subkontinentu žije více než 90 000 živočišných druhů a národní parky s přírodními rezervacemi dohromady zabírají cca 5 % území Indie. Národní park Sariska patří k tomu nejzajímavějšímu, co z přírodního hlediska tato země nabízí

TEXT A FOTO: DANIEL JABLONSKI

➤ Všudypřítomná maj-
na *Acridotheres tristis*

V INDII JE 97 NÁRODNÍCH PARKŮ

a 486 přírodních rezervací. Dohromady zabírají
cca 5 % území země

SAMCI SAMBARY INDICKÉ MAJÍ AŽ 350 KILO

a paroží o délce 60 až 120 cm. Je to nejoblíbenější
kořist zdejších tygrů

ZA PĚT LET ZDE BYLO UPYTLAČENO

odhadem 13 tygrů a 30 levhartů

➤ Relativně běžnou šelmou NP Sarsika jsou šakali *Canis aureus*

➤ Samci druhu *Calotes versicolor* jsou v období rozmnožování výrazně pestře vybarveni

Incredible India! – Neuvěřitelná Indie!“ čte a vidí cestovatel v této zemi na každém kroku.

Je to dvojsečné označení, které se dá vykládat jako poklona i výraz zděšení. Tato země skutečně vyvolává smíšené pocity, které pochopí jedině ten, kdo Indii zažil. Vstřícnost se střetává s přísnými až dětinsky naivními pravidly, což může být někdy velmi na obtíž. Když jsem v Národním parku Sariska zahlédl varana, okamžitě jsem

chtěl vyskočit z džípu a pořídit co nejlepší snímky. Můj řidič a průvodce mne ovšem chytil za ruku a s omluvou jasně zdůraznil, že na něco takového tu není zvyklý. Mé zklamání bylo stejně silné, jako přesvědčení mého „ochránce“, který se snažil vše vynahradit mnoha vyprávěním, omluvami a zdvořilými úsměvy. Ze svého ale nepolevil. Stejně jako já – takové si-

tuace si přece nemohu nechat ujít a už vůbec ne tam, kde v řídkém podrostu vzácně zašustí i tělo překrásné kobry indické (*Naja naja*).

ANTILOPA HINDUISTŮM POSVÁTNÁ

Množství nejatraktivnějších indických parků má po dlouhou dobu roku své brány zavřeny. Probíhají zde totiž sčítání zvěře, výzkumy nebo jsou zrovna některé cesty nesjízdné kvůli monzunovým deštům. Hlavní sezonou je tedy období přibližně od října do dubna. Naproti tomu NP Sariska, který patří k nejzajímavějším na severu Indie, má otevřeno po celý rok. I zde ale platí, že nejvhodnější dobou k návštěvě je období od listopadu do března. Park se rozprostírá na území o rozloze 880 km² v oblasti spletené bujné zeleně, jež kontrastuje s místní charakteristickou červenou půdou. Přes bránu se dostávám do jiného světa, a to i přesto, že je dnes jeden z chaotických dnů, kdy sem Indové míří

navštívit Hanumanův chrám. Husté porosty akácií, dháků *Butea monosperma* a keřů *Adhatoda vasica* mne nutí pozorně sledovat okolí a již po pár metrech vidím první větší tvory – „nilgai“, tedy nepravé antilopy *Boselaphus tragocamelus*, které patří do podčeledi *Bovinae*. Tento býložravec se v Indii vyskytuje stále v hojném počtu, a to i přesto, že s ním místní vesničané svádějí neustálý boj o úrodu. Podobně jako krávy však nilgai považují hinduisté za posvátnou. Jedná se o největší antilopu Asie. Obzvláště samci s výškou kolem 1,5 metru, délkou až 2 m a váhou okolo 120–240 kg působí impozantně.

Jejich stanovištěm je zejména otevřená rovinatá krajina s nízkou vegetací, ale jako úkryt preferují houští lesa. V angličtině se jim říká „Blue Bull“. Tuto modrou přezdívku si vysloužily díky šedo-modrému zabarvení, jež samci získávají v období

menší než nilgai a váží 75–100 kilo. Pohybují se v otevřeném travnatém terénu, ale také v houští monzunového lesa. Žijí poblíž řek nebo vodních nádrží a velmi dobře plavou. Vytváří velká stáda (30–50 samic a několik samců, někdy až 100 kusů), která vede samec s výrazným plstovitým parožím. V Sarisce se rovněž vyskytuje další druh rodu *Axis*, a to drobný 20–30 kg vážící *Axis porcinus*.

Čitalové jsou častou kořistí zejména levhartů, a proto jsou stále ve střehu. Naproti tomu sambarové indicke (*Cervus unicolor*), největší zástupci čeledi jelenovitých v jižní Asii, na mne působily spíše neopatrně. Samci mají až 350 kilo a paroží o délce 60 až 120 cm a pasou se většinou samostatně. Mají velmi dobrý sluch a čich a dobře plavou.

Pozoruhodný je styl jejich komunikace a upozorňování na nebezpečí – pod ocasem mají světlé místo, které se při zvednutí ocasu odkryje a upozorní tak pohyby další jedince na nebezpečí.

Jedná se zčásti také o nočního tvora.

Samci jsou samotáři, ale samice s mláďaty vytvářejí menší skupiny. Sambar je nejoblíbenější kořistí zdejších tygrů. V minulosti místní populaci sambarů velice oslabil epidemie, a tak se dnes vyskytuje spíše v jádru parku, jejich stavy se však údajně zvyšují.

Z dalších zástupců jelenovitých můžete v Sarisce vzácně pozorovat také muntžaky červené (*Muntiacus muntjak*). Jde o drobný druh, jehož samci mají sotva 15 cm dlouhé paroží.

CHRÁNĚNÝ A VYBITÝ TYGR

Nejběžnějšími zdejšími savci jsou dva druhy primátů. Předně je to hulman

dospívání. Indické označení „nilgai“ pochází ze slov „nil“, což v místním jazyce znamená modrý, a „gai“, což označuje krávu, respektive tury obecně. Mezi další nepravé antilopy patří i v Sarisce vzácná antilopa čtyřrohá (*Tetracerus quadricornis*).

OBLÍBENÁ KOŘIST LEVHARTŮ A TYGRŮ

Zvířata je v Sarisce možné nejsnadněji pozorovat v okolí vyhlídkové trasy, kde jsou přikrmována, a je zde systém uměle vytvořených nebo rozšířených vodních rezervoárů. Můžete tam uvidět i dalšího výrazného sudokopytníka – jelena indického (*Axis axis*, neboli „čital“). Tento daňko vi podobný druh je o něco

RADY PRO CESTOVATELE

NP SARISKA, RÁDŽASTÁN, INDIE

JAK SE TAM DOSTAT

Nejlépe z Nového Dillí pronajatým džípem – cesta trvá asi tři hodiny. Druhou možností je přijet místní autobusovou dopravou, nebo opět džípem, z hlavního města Rádžastánu – Džajpuru.

VHODNÁ DOBU PRO NÁVŠTĚVU

Národní park je jako jeden z mála v Indii dostupný celoročně. Od října do března je otevřený mezi 7.00 a 16.00, od dubna do září pak v intervalu 6.00–16.30. Nejvhodnější je ale parky v Indii navštěvovat mezi říjnem a květnem, kdy můžete vidět nejvíc zvířete. V létě by výlet mohl pokazit třeba nenadálý monzunový přívalový déšť či silná vedra, která zde v tomto období panují. Když ale budete mít štěstí, vyjde vám návštěva v Sarisce v letním období právě tak, jako mně. V každém období je zde ale co vidět, tedy za předpokladu, že víte, co vidět chcete.

CO BYSTE MĚLI VĚDĚT

Indie je vcelku bezpečná země, a to i v oblastech Kašmíru či Asámu. Mikroorganizmy jsou však mnohem aktivnější než vojenské složky, a tak je pro Středoevropana dobré nechat se očkovat alespoň proti hepatitidě a břišnímu tyfu. Informujte se i na místní malarickou situaci a zásobte se preventivními antimalariky. Nikdy se také nekamaráďte s místními toulavými psi a osly. V případě osla stačí již jen jeho olíznutí na správném místě a jste vlastním vzteklinou, na niž v Indii údajně ročně umírá 30 000 lidí. Pozor ale také na dehydrataci a úpal. Vstup do NP stojí 200 indických rupií (pro Indy 25) a 200 rupií zaplatíte i za videokameru.

JAK TAM CESTOVAT

V NP jedině pronajatým džípem, který na 3,5 hodiny stojí 800 až 1 000 rupií nebo na celý den 1 700–2 000 rupií. V okolí NP se pak můžete pohybovat podle libosti, a jelikož zvířata nejsou limitována jen hranicemi parku, stojí jeho okolí také za to.

← Nepravé antilopy *Boselaphus tragocamelus* jsou dost nápadné

← Typický skvrnitý jeleni *Axis axis* vytvářejí stáda až o 100 jedincích

vybraných území sloužících k záchraně tygří populace.

V roce 2005 se však park dostal negativně do popředí kvůli zprávě, že tygr zde byl pravděpodobně vyhuben následkem organizovaného pytláctví. Přesto, že se na jeho ochraně pracovalo od roku 1979, během pěti let zde údaje postříleli na 13 tygrů! Po tomto debaklu byla roku 2006 učiněna některá opatření k navrácení tygrů do Sarisky (přesídlení několika vesnic, kompenzace, omezení návštěvnosti chrámů, monitoring apod.) a v listopadu roku 2007 pak byli z nedalekého NP Ranthambhore reintrodukováni dva tygři do Sarisky. Můj průvodce mi hrdě vyprávěl, že to byla vůbec první reintrodukce tygra na světě. Dnes je na ochranu tygra kladen velký důraz, jak se ale opatření osvědčí, ukáže až čas.

zmije řetízková způsobuje ročně tisíce ušknutí s často fatálními následky

➤ Semiakvatický užovkovitý had *Amphiesma stolatum* je poměrně hojný okolo břehů stojatých vod a napajedel

(*Semnopithecus dussumieri*) a pak typický druh makaka (*Macaca mulatta*), jenž je na rozdíl od vegetariánského hulmana všežravcem. Pro místní jsou to opice posvátné a najdete je v tlupách například okolo zdejších chrámů. Největší atrakcí jsou však šelmy,

především tygr indický (*Panthera tigris tigris*), jehož zdejší stavy jsou poněkud nejasné. Mně můj průvodce sdělil, že v celém parku mají již jen tři tygry! A to i přesto, že se v Sarisce na ochranu druhu soustředili v rámci „Projektu tygr“ a park patří mezi 18

OSTRAŽITÍ LEVHARTI, NEBEZPEČNÍ DIKOBRAZI

Pytláci se postarali rovněž o úbytek levhartů (*Panthera pardus fusca*), kterých zde bylo například v první polovině 90. let upytláčeno nejméně 30 kusů. I tak jsou levharti v Sarisce mnohem běžnější, ale kvůli jejich ostražitosti pravděpodobně zahlédnete jen stopy vyskytující se okolo vodních nádrží.

Spíše se setkáte s jinými šelmami jako karakalem (*Caracal caracal*), kočkou bažinnou (*Felis chaus*), šakalem obecným (*Canis aureus*), poddruhem lišky obecné (*Vulpes vulpes griffithi*) či liškou džunglovou (*Vulpes bengalensis*). Vyskytují se zde ale také hyeny žíhané (*Hyaena hyaena*) či zajímaví, vzácní a spíše neznámí vlci *Cuon alpinus*. A co by to bylo za Indii bez promyk (*Herpestes edwardsii* a *H. smithii*) proslavených mimo jiné lovy jedovatých hadů.

Z dalších savců zmiňme alespoň sympatické všudypřítomné veverky pětipásé (*Funambulus pennantii*), které pobíhají po místní vegetaci a hledají potravu, nebo noční tvory dikobrazy indické (*Hystrix indica*) hloubící si rozlehlé nory i v okolí místní komunikace. Dikobrazi dokážou údajně způsobit svými ostny těžká zranění, nebo

† Není hulman jako hulman. Zde mladý samec druhu *Semnopithecus dussumieri*

i usmrtit levharty či dokonce tygry a jiné útočníky. V Sarisce se však vyskytuje mnohem více savců a jenom velkých druhů je zde okolo třicítky.

KROKODÝLI BAHENNÍ – VĚŘTE, NEBO NE

V Sarisce bylo pozorováno i 183 ptačích druhů, jako typičtí pávi korunkatí (*Pavo cristatus*), orel královský (*Aquila heliaca*), supi *Gyps indicus*, nebo *G. bengalensis*. Běžní jsou například papoušci alexandři (*Psittacula krameri* a *P. eupatria*), opatrné brodivé čejky černoprské (*Vanellus indicus*), zajímavá je také běžná a na prostředí nenáročná majna obecná (*Acridotheres tristis*), která nevybíravost potvrdila při hledání potravy na jednom zdejší smetišti. Tento druh je poněkud invazivní a dnes je hlášen i z Japonska, Austrálie, jižní Afriky, Madagaskaru, Blízkého východu a dokonce z Floridy. V Sarisce se ale vyskytují také ledňáčci, lelci, sýčci a mnohé další druhy.

Mně nejbližší jsou ovšem obojživelníci a plazi, kterých zde rovněž není málo. Mezi

nejnápadnější, ale vzácné plazy patří bezpochyby krokodýli bahenní (*Crocodylus palustris*) žijící v Sarisce v uměle vytvořené nádrži Siliser na severu parku. Dnes tam ale návštěvníky nevozí a nezbývá než spokojit se s informací, že zde opravdu žijí. Další plazy ale jistě uvidíte.

FAKTA A BÁCHORKY

Nejběžnějšími plazy jsou varani bengálští (*Varanus bengalensis*), kteří se hojně vyskytují okolo vodních nádrží, v okolí cest a svým typickým houpavým pohybem a neustále kmitajícím jazykem prohledávají okolí. Běžní jsou až 1,5 metru dlouzí dospělí jedinci, kteří se klidně sluní v bezprostřední blízkosti člověka. Průvodce se mne snažil přesvědčit, že jsou smrtelně jedovatí, čemuž zdejší lidé opravdu věří, a na Sri Lance se traduje, že jedovatý je i jejich dech, což je nesmysl. Na druhou stranu byly u několika druhů varanů ze slin izolovány bakterie se septickými patogenními účinky a v minulém roce byla dokonce ve spodní čelisti varana komodského (*Varanus ko-*

➤ Běžné, nápadné a zvědavé jsou veverky *Funambulus pennantii*

modoensis) popsána jedová žláza s několika druhy toxických proteinů (viz Příroda 9/2009, str. 42). Takže můj průvodce nebyl v tomto případě až tak daleko od pravdy. Snažil se mne však přesvědčit i o dalších zajímavých „faktech“, jako např. o zdejším výskytu kobry královské (*Ophiophagus hannah*) – nejdelšího jedovatého hada světa – jejíž hranice rozšíření je od hranic NP Sariska velmi daleko.

POZOR NA JED

➤ Makakové v NP Sariska dovádějí ve velkých tlupách

Na rozdíl od kobry královské se v parku nesporně vyskytují jiní jedovatí hadi. Především kobra indická

(*Naja naja*) a vedle ní další korálovcovitý had *Bungarus caeruleus*, případně *B. fasciatus*, kteří jako noční lovci působí ve dne velice neohrabaně. Zdání však klame, a i když jsou většinou klidní, dokáží nečekaně bleskurychle uštknout.

Zajímaví a krásní jsou i zástupci čeledi *Viperidae* – předně velká a poněkud vznětlivá zmije řetízková (*Daboia russelli*). Tento had s typickým řetízkovým vzorem na hřbetě je v Indii relativně běžným a opravdu obávaným tvorem a spolu s další zmijí *Echis carinatus* způsobují na subkontinentě ročně tisíce uštknutí s často fatálními následky. Obě tyto zmije se zároveň vyskytují i v NP Sa-

↑ Nepřehlédnutelnými obyvateli parku jsou místní „draci“, varani *Varanus bengalensis*

riska, ale bohužel se mi ani jednoho z těchto úchvatných hadů nepodařilo během krátkého pobytu pozorovat.

PŘÍSLIB DALŠÍHO DEŠTĚ

Z dalších plazů můžete v Sarisce vzácně vidět krajty *Python molurus*, hroznýšky *Gongylophis conicus* nebo podzemně žijící hady *Ramphotyphlops braminus*. Z ještěřů jsou ke spatření ještě nápadní a všudypřítomní lepoještěři *Calotes versicolor*.

Ne všechna zvířata ale spatříte ve dne. Zejména obojživelníci nemají na rozpálených pláních Radžastánu jednoduchý život a před slunečními paprsky a vysokými teplotami se dobře kryjí. Při posledním již klasicky dusném v terénu stráveném večeru, kdy se rychle přikrývá tropická tma, pozoruji v dáli po nebi se rozbíhající blesky. V mělkých kalužích poskakují hojné ropuchy *Duttaphrynus melanostictus* a v dálce doplňují zvuky bohatého nočního života svým krátkým skřehotáním velcí skokani rodu *Hoplobatrachus*. Také téměř průhlední gekoni rodu *Hemidactylus* pobíhají v početných skupinách po místních budovách a ve slabém světle žárovek loví nejrůznější hmyz. Noční kulisu života pak už jen dotváří hlasitě poletující kaloni indiští (*Pteropus giganteus*) slídící po sladkých plodech a nektaru. Ráno opouštím Sarisku, následně i Indii. Právě včas, další vlna monzunů totiž přichází. «

